

Ümit ÇAKMAK*

Güneydoğu Isauria Bölgesinde Bulunan Karakabaklı *Tetrapylon*ları

Abstract: The ancient settlement Karakabaklı is located 7 km northwest of Corasium in the Rough Isaurian region. This area is suitable for agricultural activities. In this settlement many buildings such as tetrapylons, farm houses, churches, baptistery, cisterns, rock cut levers and weights, presses, olive oil production buildings, tombs and sarcophagi were found. Most of the identified structures appear to serve a common purpose. This common purpose was the storage and the protection of the agricultural products which the settlement owned. In this settlement many houses were constructed in 5th and 6th centuries. Therefore, the population of the settlement seems to have increased in the Early Byzantine period. In particular, the tetrapylons, marking the beginning and end of the ancient road is remarkable and will be handled in this study.

Keywords: Rough Cilicia, Isauria, *tetrapylon*, rural settlement, Karakabaklı.

Karakabaklı antik yerleşimi, 285 yılında Diocletianus'un eyalet sayısını artırması ile Isauria sınırları içinde kalan bölgede yer almaktadır (fig. 1).¹ Bölge, coğrafi şartların zorluğu sebebiyle farklı bir yerleşim şekillenmesine sahiptir. Bölgede yer alan çok sayıdaki kırsal yerleşim bölgesel bir yerleşim yapılanmasına işaret eder. Karakabaklı antik kırsal yerleşimi de bu bölgesel yapılanmanın önemli unsurlarından biridir.² Karakabaklı'nın özellikle sahile yakın konumu, bu alandaki yerleşimin oldukça büyümesine yol açmış olmalıdır. Antik yerleşim, geniş bir alanda, farklı dönemlerde eklenmiş çok sayıda arkeolojik kalıntı içermektedir. Yerleşimde dönemler boyunca kullanıldığı tespit edilen kuleli bir çiftlik evi ve bunun etrafında çalışma ve depolama yapıları, üretim donanımları, sarnıçlar, anıtsal kapılar (*tetrapylon*), kiliseler ve çok sayıda mezar tespit edilmiştir. Bu arkeolojik kanıtlar, yerleşimin özellikle Roma İmparatorluk Dönemi ve sonrasında sürekli iskan gördüğüne işaret etmesinin yanı sıra, burada bir çiftlik yerleşimi olarak başlayan iskanın sahip olduğu uygun coğrafi şartlar ve dönemlerin siyasi süreçlerinin etkisiyle bir köy yerleşimi şeklinde geliştiği konusunda veriler sağlamaktadır.

Antik yerleşime, yanından geçen ve taş döşemeleri bugün de izlenebilen bir antik yolun ve bu yol üzerinde yer alan iki *tetrapylon*un eklenmesi, yerleşimin geçirdiği dönüşüm sürecine işaret etmesi açısından dikkat çekicidir (fig. 2). Bu sebeple, bölgedeki bir kırsal yerleşimin sahip olduğu bu tür bir

---

* Arkeolog Ümit Çakmak (MA), Mersin Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, (umitcakmak1979@gmail.com).

¹ Isauria Bölgesi sınırları Antik Dönem yazarlarında tam olarak belirtilmemiş olup genel olarak; doğuda Korasion (Susanoğlu), kuzeyde Toros Dağları ile Konya Ovası'nın bir kısmını içine alan, batıda Korakesion'a (Alanya) kadar olan bölgedir ve doğusunda Dağlık Kilikia bölgesi bulunur: Bahar, Isauria Bölgesi 3-4; Hellenkemper 1986, 625. Karakabaklı ise Isauria bölgesinin güneydoğu sınırında, Mersin ili, Silifke ilçe sınırları içinde, Susanoğlu beldesinin yaklaşık 7 km kuzeydoğusunda yer alır. Bu çalışma, Dr. Ümit Aydınolu tarafından bölgedeki kırsal yerleşimleri açıklamayı hedefleyen arkeolojik yüzey araştırmalarında elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Katkıları için Dr. Ümit Aydınolu'na teşekkür ederim. Bu çalışma TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir.

² Aydınolu 2010, 249-250; Çakmak, Karakabaklı 8.

anıtsal yapının varlığının incelenmesi, bölgedeki kırsal yerleşimlerin değişim süreci hakkında bilgi sağlamanın yanı sıra, bu tür mimari yapıların hangi tarihsel sürecin etkisiyle ve ne amaçla yapıldığının ortaya konulması açısından da önem taşımaktadır. Bu çalışma, Karakabaklı antik yerleşiminde tespit edilen iki *tetrapylonun* plansal ve yapısal olarak incelenmesini, diğer bölge örnekleriyle karşılaştırılarak geleneğin nerelerden etkilendiğinin ortaya konulmasını sağlamayı ve Dağlık Kilikia ile Isauria'daki kırsal yerleşimlerde ortaya çıkan bu tür anıtsal yapıların etkileyen tarihsel süreci incelemeyi hedeflemektedir.

Karakabaklı'daki *Tetrapylonlar*

Karakabaklı'da, kuzey-güney yönlü, antik yol üzerinde, birbirlerinden yaklaşık 135 m mesafeyle duran iki *tetrapylon* bulunmaktadır (fig. 2-3). Kesme taşlardan yapılmış olan bu yapılar kare plana sahiptirler (fig. 4, 11). Kuzeydeki *tetrapylonun* kuzey kapısı dışında yapıların kemerleri yıkılmış durumdadır. Güneydeki *tetrapylonun* doğu kapısının ise sonraki dönemde inşa edilen bazilikal planlı bir kilisenin ana giriş kapısı olarak kullanıldığı görülmektedir (fig. 2). Ayrıca her iki *tetrapylonun* sonraki dönemde apsisli mekânlar eklendiği de tespit edilmiştir (fig. 7, 13).

Kuzeydeki yapı, "L" şeklinde dört ayak-paye üzerine oturan kemerlerden oluşur. Her bir kemer iki payeden destek alır ve böylece birbirinden bağımsız dört kemer, dört ayaklı bir anıtsal kapı *tetrapylon* oluşturur (fig. 5, 6, 7, 8, 9). Anıtsal kapı 8,20 x 7,47 m ölçülerindedir. Kemer ayaklarının arası 7,50 m ve ayakların yükseklikleri yaklaşık 2,65 m.dir. Kapı ayaklarının üzerlerinde profilli başlıklar bulunur (fig. 10). Bu profiller, üstte bir silme, onun altında bir iç bükey ve dış bükey olarak devam etmekte ve bir silme ile sonlanmaktadır. Bazı başlıkların yan ve arka yüzleri işlenmemiştir. Kuzey *tetrapylonun* kuzey kapı kemerinin üzerinde ve kaidesinde harç izi görülür (fig. 5). Görülen bu harç izi olasılıkla kapının üst örtüsüne ait mimariyle ilişkili olmalıdır ve kapının yapıldığı dönemde, imparatorluk tarafından yapılan *tetrapylonların* da bir özelliği olan çapraz tonozla işaret ettiği düşünülebilir (fig. 16). Yapının doğu ve batı ayakları arasında sonraki dönemde eklendiği anlaşılan apsisli mekânlar yer alır (fig. 7). Bunların, yerel kireç taşından küçük kesme bloklar kullanılarak ve kapının ayaklarına yaslandırılarak yapıldığı görülür³. Kapının sahip olduğu kemer ve onun altındaki duvar örgüsü büyük kesme blok taşlar kullanılarak, kemerin oturduğu paye ise bir sıra tek ve bir sıra çift blok taşlar kullanılarak inşa edilmiştir.

Yerleşimdeki diğer *tetrapylon* ise güneyde, kilise ana giriş kapısıyla birleşik durumda yer almaktadır (fig. 2, 11, 12, 13). Yapının sadece "L" şeklinde iki ayak-payesi vardır; diğer iki ayak-paye ise kilise planı içinde değişikliğe uğramıştır. Güney *Tetrapylon* 6,45 m x 3,93 m (korunan) uzunluğa sahiptir. Bu kapıya ait kemerler yıkılmış durumdadır, ancak kemerlerin oturduğu alt kaideleri *in situ* olarak durmaktadırlar. Kapıya ait doğu ayakların, sonraki dönemde yapılan bazilikal planlı kilisenin ana giriş kapısı olarak kullanıldığı görülmektedir. Kuzeydeki kapıya sonraki dönemlerde yapılan apsis eklentileri burada da görülür. Kapının doğu bölümüne kilise yapılmış, batı bölümüne de apsisli küçük bir mekân eklenmiştir (fig. 13). Apsisli mekânın duvarları, kuzeydeki kapıda olduğu gibi kapı payelerine yaslandırılmışlardır⁴. Güneydeki kapı kuzeydekine oranla daha küçük ölçülere sahiptir.

³ Anıtsal kapının doğu ayaklarının arasında kalan apsisin açıklığı 4,25 metredir. Kemer ayağı duvar kalınlıkları ise ortalama 0,62 m.dir. "L" şeklinde ayakların kemerle olan arasındaki merkez yarıçap mesafesi 2,63 m.dir ve her ayağın birbirleri olan uzaklıkları ortalama 4,60 m civarındadır.

⁴ Apsis kalınlığı anıtsal kapılara yaslandığı yerde 0,80 m iken, apsisin orta duvar kalınlığı 0,35 m olarak tespit edilmiştir.

Tetrapylon: Tarihsel Süreç – Kullanım Amaçları

Roma kentinde, İtalya’da ve imparatorluğun kuzeybatı eyaletlerinde *tetrapylon*ların en erken başlangıcı Augustus döneminden Flaviuslar dönemine kadar olan zamandır⁵. Buna karşın *Tetrapylum* olarak ilk adlandırma İ.S. 360 yılına tarihlenen Cirta’da (Cezayir) bulunan bir kapı için yapılır⁶. Roma mimarisinde beş yüz yıllık bir tarihi olan *tetrapylon*lar kendi başlarına bir mimari yapıdır. Diğer mimari yapılarla bağlantı oluşturarak Roma İmparatorluğu’nun sosyal, askeri ve kamusal kent planlamasında önemli işlevsel kolaylıklar sunmuştur. Ayrıca imparatorluğun siyasi ve kültürel tanıtımında etkin rol oynamıştır. Bu tür anıtsal kapıların ya da zafer taklarının, yerleşim yerlerini süslemek, şehrin mimari durağanlığına hareket kazandırmak, sütunlu caddelerin veya önemli yolların birleşim yerlerinde imparatorluğun ya da eyaletin propagandasını yapmak, cadde üzerindeki trafiğin dağıtımı gibi amaçları bulunmaktadır⁷. Bu açıdan Roma mimarlığında önemli bir yere sahiptir ve her dönem imparatorlar için kentsel propaganda malzemesi olmuşlardır⁸.

*Tetrapylon*lar işlevlerine göre iki grupta değerlendirilirler. Yerleşimlerin, ana caddelerinin kesiştiği dört yol ağzlarında bulunanlar ilk grubu; önemli yapıların bulunduğu yapı adalarının önünde giriş-çıkış ve yolların dağıtımını üstlenenler ise ikinci grubu oluşturur⁹. Ayrıca, bu yapıların Roma İmparatorluğu’nun siyasi ve ekonomik durumu ile bağlantılı çok farklı amaçlarla inşa edildikleri de görülmektedir. Bu amaçlar, imparatorluğun yükseliş döneminde kentsel mimari doku, trafik, propaganda şeklinde olurken; Geç Antik Dönem’de daha dar kapsamlıdır. Kentsel mimari içinde sosyal ve siyasi gibi amaçlar taşıyan bu tip yapı inşaatları, kırsal alanlarda devletin ekonomik ve askeri amaçlarıyla bağlantılıdır. Ayrıca plansal olarak, kentlerde büyük ve gösterişli yapılar; kırsal ve dağlık alanlarda *tetrapylon*ların planlarında “daralan bir anlayış” görülür.

1. ve 2. yüzyıl *tetrapylon*ları kentsel mimarinin ana noktalarında bulunurken zamanla sadece *forum* alanları gibi büyük yapı komplekslerinin bir parçası olurlar¹⁰. Traianus (98-117) döneminden itibaren Kuzey Afrika’da *tetrapylon* varlığı görülür ve mevcut buluntular göz önünde tutulduğunda 2.

⁵ Mühlenbrock, *Tetrapylon* 121.

⁶ Mühlenbrock, *Tetrapylon* 121. Anıtsal kapılar Roma Cumhuriyet Dönemi’nde kemer anlamına gelen *forix* kelimesiyle nitelendirilir, İmparatorluk Dönemi’nde 3. yüzyıla kadar zafer kapılarının *porta triumphalis* (zafer kapısı) olarak, 3. yüzyıl sonrasında *arcus triumphalis* (zafer takı) olarak kullanımı vardır, İdil 1989, 351-352; anıtsal kapıların, sahip oldukları kemer sayılarına göre; tek gözlü, iki gözlü, üç gözlü ve *tetrapylon*lar (dört girişli kapı) olarak adlandırılır, Aran, Roma Mimarisi 91.

⁷ Kentsel doku ve propaganda amaçlı yapılan anıtsal kapıların imparatorlar, senato veya eyalet meclisleri tarafından yaptırıldıkları bilinir. Anıtsal kapılar üzerinde imparatorun kazandığı savaş, yaptığı bağışlar gibi birçok erdemi gösteren kabartmalar, yazıtlar veya kapının yapılış amacını gösteren mimari, plastik, epigrafik buluntular olabileceği gibi, düz, sade yapılmış olan anıtsal kapılar da bulunabilir. Anıtsal kapılar ya da zafer takları tek bir kemere sahip olabileceği gibi, birden fazla kemere de sahip olabilmektedirler. Sadece kemer ve kaidelere sahip kapıların yanında, üst ve yanlarına inşa edilen arşitrav blokları, sütunlar, heykel ve kabartma kaideleri bulunan bölümleri olan anıtsal kapılar da mevcuttur. Anıtsal kapıların, imparator ya da Roma Senatosu tarafından yapılmasının nedenleri arasında imparatorluk sınırlarının genişlemesi, uzun süre Roma dışında kalan imparatorun Roma’ya dönmesi ve barış yapılması da bulunmaktadır. Ayrıca eyaletlerin, imparatorun kenti ziyareti onuruna, kentin Roma İmparatorluğu’nun hakimiyetine girmesinin onuruna, tanrılar ile imparatorların kutlanması için veya imparatorun unvan alması onuruna anıtsal kapı inşa ettikleri de bilinir, İdil 1989, 353-354.

⁸ Anıtsal Roma kapıları, Curtis tarafından Augustus dönemi, Tiberius-Hadrianus, Hadrianus-Septimius Severus, Septimus Severus-Constantinus ve Constantinus ve sonraki yıllar olmak üzere beş ayrı dönemsel bölümde incelenmektedir. Bu dönemlerin eserleri için bkz. Curtis 1908, 26-27.

⁹ Mühlenbrock, *Tetrapylon* 121.

¹⁰ Mühlenbrock, *Tetrapylon* 122-123.

yüzyılın ikinci yarısından itibaren Roma İmparatorluğu'nun doğusunda da *tetrapylon*lar inşa edilir¹¹. Doğuya doğru ilerleyen Roma İmparatorluğu egemenliği altına giren bölgelere hem kentsel mimari düzeni getirmek hem de sosyopolitik propaganda yapmak için *tetrapylon*ları önemli bir yapı birimi olarak kullanır. Ancak, imparatorluğun doğusunda, *tetrapylon*ların biçimsel özelliklerinde değişimler yaşanır. Erken örneklerinde görülen dört yol ağızlarına yapılan *tetrapylon*lar artık her iki caddenin kesiştiği noktalara da yapılmaya başlar¹². Kemer uzunluklarında büyüme, kaide olarak sütun kullanımını görülür. Doğuda bulunan *tetrapylon*lar bu özellikleri sayesinde batıdaki benzerlerinden ayrılır. İki caddenin üzerinde bulunan *tetrapylon*lar büyük anıtlar olmamalarına rağmen kabartma ve heykel taşımalarıyla da diğer *tetrapylon* örneklerine benzer. Zafer anıtı olarak *tetrapylon* İ.S. 2. yüzyılda bilinmemektedir. Sütunlu kaidelere sahip *tetrapylon* ise imparatorluğun doğusunda bulunan Küçük Asia, Arabia ve Syria'da görülür¹³. Hadrianus (117-138) döneminden itibaren *tetrapylon* askeri alanlarda da yapılır ve Severuslar döneminde de mimari ve ideolojik olarak en yüksek noktasına ulaşır¹⁴. Roma İmparatorluğu'nun 3. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olduğu ekonomik kriz sonrası dörtlü yönetim ve Constantinus (272-337) dönemlerinde, *tetrapylon*ların üst mimari omurgasında, çapraz tonoz kullanımının bir devlet mimari anlayışı olduğu anlaşılır¹⁵. 3. yüzyıl sonundaki idari yapılanma *tetrapylon*ların yapıldığı yerleri de şekillendirir. Tetrarkhlar yönetiminde ve 4. yüzyılda, imparatorların saraylarının olduğu Roma, Thessalonike (Selanik), Nikaia (İznik), Konstantinopolis (İstanbul) ve Mediolanum (Milano) gibi merkezlerde *tetrapylon*lar yapılır¹⁶. 5. yüzyıldan Iustinianus (527-565) dönemine kadar form ve derin anlam içermeyen *tetrapylon*lar da bulunur. Bu tip *tetrapylon*lara örnek olarak Gabu Iunes¹⁷, Işıkkale¹⁸ ve Korykos¹⁹ yerleşimlerinde bulunan kapılar örnek verilebilir²⁰.

¹¹ Mühlenbrock, *Tetrapylon* 122.

¹² Mühlenbrock, *Tetrapylon* 122.

¹³ Palmyra, Leptis Magna ve Aphrodisas'ta bulunan *tetrapylon*lar buna en iyi örnektir. Bu tip sütunlu kaidelere sahip *tetrapylon*lar da heykel veya kabartma taşılar, fakat bu, dekoratif amaçtan çok imparator kültürü veya kentin ileri gelenlerinin onurlandırılmasıyla bağlantılıdır, Mühlenbrock, *Tetrapylon* 123.

¹⁴ Bu durum özellikle Leptis Magna kentinde bulunan *tetrapylon* ile görülmektedir, Severus ailesinin kendi oldukları yerde, kendilerini ve imparatorluk kültürünü yüceltikleri *tetrapylon*, kentin ana caddelerinin kesiştiği noktada bulunur; Caracalla'nın yaptırdığı, Tebessa kentinde bulunan *tetrapylon* üzerindeki kabartmalar ise kendisinin ve sülalesinin özelliklerini göstermektedir, Mühlenbrock, *Tetrapylon* 123.

¹⁵ Mühlenbrock, *Tetrapylon* 124.

¹⁶ Mühlenbrock, *Tetrapylon* 123-124.

¹⁷ Stucchi, *Cirenaica* 447.

¹⁸ Çakmak, *Karakabaklı* 101; Varinlioğlu, *Isauria* 99.

¹⁹ Guyer-Herzfeld, *Meriamlık und Korykos* 124.

²⁰ Tüm bu kullanımlarının yanında *tetrapylon*ların nekropol alanlarında ve Hıristiyanlık dini içinde mimari bir form olarak kullanıldığı da görülür. Aizanoi (Kütahya-Çavdarhisar) kentinin güneybatı nekropol alanında anıtsal mezar mimarisi olarak kullanılır, Jes 2001, 279-280, fig. 25. Ephesos'ta bulunan *tetrapylon* sütunlarının üzerinde dört İncil yazarının sembollerinin veya heykellerinin bulunması kente ayrı bir dini prestij sağlar, Gregory, *Bizans Tarihi* 119. Küçük Asia'da bulunan anıtsal kapılar ikonografik olarak Roma İmparatorluğu'nun merkezinde ve diğer Isauria bölgelerinde görülen özellikleri çok fazla yansıtmamaktadır. Roma İmparatorluğu'nda yaygın olan konu, Roma'nın gücünü, zaferini ve erdemlerini simgeleyen anlatımlardır. Fakat Küçük Asia'da bulunan örneklerde daha çok, imparatorun veya kentin onurlandırılması gibi daha sade anlatımlar vardır. Küçük Asia örneklerinin zafer takları olarak yapılmadıkları anlaşılır. Bölgedeki anıtsal kapılardan bazıları Roma geleneğine uygun biçimde kabartmalara sahiptir. Bunlar, Pisidia Antiokheia'sı (Colonia Caesarea) ile Isauria bölgelerinde bulunan anıtsal kapılardır ve Roma anıtsal kapılarında görülen ikonografiye öykündükleri anlaşılmaktadır, Güven 1987, 103-106.

Diğer Bölge Örnekleri Işığında Karakabaklı Yerleşimindeki *Tetrapylon*lar: Tipolojik Karşılaştırma ve Tarihleme

Karakabaklı'daki anıtsal kapıların Geç Antik Dönem içinde yapıldığı ve bölgeyi etkileyen tarihsel/siyasi şartların sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Diğer bölgelerdeki ve yakın çevredeki benzer kapılar ışığında değerlendirildiğinde Karakabaklı'daki bu yapıların yapılış tarihleri ve bunları etkileyen gelenek hakkında bilgi sahibi olmak mümkün olacaktır.

Isauria ve Kilikia bölgelerinde Karakabaklı dışında; Kragos yakınındaki Antiokheia (Gazipaşa-Güneyköy), Syedra (Alanya-Kargıcak), Diokaisareia (Uzuncaburç), Kalykadnos yakınındaki Seleukeia (Silifke), Korykos (Kızkalesi), Hierapolis-Kastabala (Osmaniye-Bodrumkale), Anazarbos (Anavarza), Mopsuestia (Adana-Misis) ve Tarsus (Sağlıklı) yerleşimlerinde anıtsal kapıların varlığı bilinir²¹. Bunların sahip oldukları plansal ve bezemesel özellikler Karakabaklı'daki *tetrapylon*lar ile benzerlikler göstermesi açısından önem taşırlar. Bu örneklerden biri, Dağlık Kilikia'da, Korykos yerleşiminin kutsal alanının doğusundaki girişte, sur dışındaki kilisesinin yanında, antik yol üzerindedir. Buradaki *tetrapylon*un bugün sadece güneybatı köşesi ayakta ve "L" şeklinde kemer ayağına sahiptir (fig. 14). Kapı yerel, kesme kireçtaşı bloklardan yapılmıştır. Kapı kemerlerinin oturduğu başlık iç ve dış bükeyleri ve silmeleriyle Karakabaklı yerleşiminde bulunan *tetrapylon*ların başlık süslemelerine benzer. Ancak Korykos yerleşiminde bulunan kapının başlık süslemelerinin ortasında daire içine alınmış, dört kolu da eşit uzunluklara sahip haç bulunur. Yerde ve kapının üst köşesinde bulunan mimari parçalardan *tetrapylon*un üstünde bir kubbe olduğu düşünülmektedir. Herzfeld ve Guyer bu kapının Korykos yerleşiminde kiliselerin olduğu kutsal alanın girişinde, dini ve anıtsal bir anlamı olması amacıyla yapıldığını düşünür ve 6. yüzyılın sonuna tarihlenir²². Hill ise bu yapı için Geç 5. yüzyılı önerir²³.

Karakabaklı'nın yaklaşık bir kilometre kuzeyinde, Işıkkale antik yerleşiminin girişinde, antik yol üzerinde bir başka *tetrapylon* daha bulunur. *Tetrapylon* 4,70 x 1,95 m ölçülerindedir. Varinlioğlu tarafından Erken 5. yüzyıla tarihlenmesi önerilen yapı yıkılmıştır²⁴. Bugün sadece iki kapı ayağı ayakta ve bu ayaklar yarı işlenmiş başlıklara sahiptir (fig. 15).

Dikkat çekici benzer örnekler diğer bölgelerde de rastlamak mümkündür. Libya'da Kyrene yerleşiminin güneydoğusunda, Gabu Iunes *tetrapylonu* bulunur. Muhtemelen iki caddenin kesişme noktasında konumlandırıldığı düşünülen kapı, karemsi planlı, dört kemerli, "L" şeklinde ayaklara sahip olup kesme taşlardan yapılmıştır²⁵. *Tetrapylon*, 19. yüzyılın sonunda R. M. Smith ve E. A. Porter tarafından bulunur ve üç yöndeki kemerlerinin yıkıldığı, ayakta kalan kemerinin üst ve yanlardan da duvarlarla örtülü olduğu tespit edilir²⁶. Yerel bir işçilik ve malzemeye yapılan *tetrapylon*un üst kısmı düz plaka taşlarla sonlandırılmıştır. Stucchi, Gabu Iunes *tetrapylonunu* Korykos *tetrapylonu* ile karşılaştırarak Geç 5. yüzyıla tarihlendirir²⁷. Ürdün'deki El Lejjun *tetrapylonunun* ise temelleri ve bazı

²¹ Aşkın, Kent Planı 94. Karakabaklı antik yerleşiminde örneği tespit edilen kemerli kapıların benzer örneklerinin, Roma kolonilerinde veya eyaletlerinde zafer anıtı ya da zafer kapısı olarak yapıldığı ve bunların bölgesel *curia* veya koloni tarafından yaptırıldığı düşünülür, Frothingham 1915, 155.

²² Guyer-Hezfeld, Meriamlık und Korykos 126.

²³ Hill, Isauria 124-125.

²⁴ Varinlioğlu, Isauria 99.

²⁵ Stucchi, Cirenaica 447-448.

²⁶ Mühlenbrock, Tetrapylon 205.

²⁷ Stucchi, Cirenaica 447.

mimari parçaları kalmıştır. *Tetrapylon*, *principalis* ve *praetoria* yolları üzerindedir²⁸. Yerleşimin, 4. *Martia* lejyonu karargâhı ve *praetorium* olduğu ileri sürülmektedir²⁹. Anıtsal kapı “L” şeklinde dört kemer ayağına ve karemsi plana sahiptir. Fakat her bir kemer ayağının ortasında yarım sütun vardır. Böylelikle kemer ayakları ortalarında yarım sütunlu “L” şeklinde bir forma bürünmüşlerdir ve karargâha *tetrapylon*dan geçilerek girilmektedir³⁰. Seramik ve nümizmatik buluntular karargâh olarak anılan yerleşimi 300 yılına tarihlendirir³¹.

Suriye’de de benzer örneklerle karşılaşmak mümkündür. Zenobia yerleşiminde iki ana caddenin kesiştiği noktada bulunan *tetrapylon* günümüze sağlam olarak ulaşmamıştır³². 8 x 8 m ölçülerinde, kare plana sahip olan yapıda, Lauffray tarafından yapılan kazılarda az sayıda arkeolojik buluntu ele geçmiştir³³. *Tetrapylon*, Sarre ve Herzfeld tarafından Iustinianus dönemine tarihlendirilir³⁴. Lauffray ise Iustinianus dönemindeki imar programıyla ilişkilendirerek anıtsal kapıyı 6. yüzyılın ortasına tarihler³⁵.

Karakabaklı’da tespit edilen *tetrapylon*ların plan açısından benzer örneklerini, Korykos ve Işıkkale yerleşimlerinde görmek mümkündür. “L” şeklinde kemer ayaklarına ve kare plana sahip olan Karakabaklı’daki anıtsal kapılar, bu özellikleriyle Korykos, Gabu Iunes ve Ürdün’deki El Lejjun *tetrapylon*ları ile aynı plana sahip olmaları açısından benzerlik taşırlar. Ayrıca Korykos, Işıkkale ve Gabu Iunes *tetrapylon*larında görülen sade dekoratif anlayış Karakabaklı *tetrapylon*larının bezemelerinde de görülür. Yapıda kullanılan malzeme açısından bakıldığında, diğer örnekler gibi Karakabaklı *tetrapylon*larının da Kilikia ve Isauria bölgesinde bulunan diğer anıtsal kapılar gibi yerel kireçtaşından yapılmışlardır ve kullanılan taş malzeme açısından da bölge örnekleriyle benzerliklerin olduğu görülmektedir. Ancak Anazarbos³⁶ ve Kragos yakınındaki Antiokeia’da³⁷ bulunan anıtsal kapılarda granit kullanımı vardır³⁸.

Geç Roma İmparatorluk Dönemi ile *tetrapylon*ların, üst mimari omurgasının çapraz tonoz olduğu bilinmektedir. Karakabaklı’daki Kuzey *Tetrapylon*unun üzerinde bulunan harç izleri de bu kapının çapraz tonozla sahip olduğuna işaret etmelidir³⁹ (fig. 16). Güney *Tetrapylon*unun da üst örtüsünün aynı olduğu düşünülmelidir. Bu durum, Roma İmparatorluk Dönemi *tetrapylon*larının üst örtü omurgasının çapraz tonoz olduğu ve kullanımının yaygınlaştığı düşünüldüğünde, dönemin devlet mimarisi programına da uymaktadır.

Karakabaklı’daki anıtsal kapıların konum olarak antik yol üzerinde bulunmaları da diğer bölge ör-

²⁸ Lain-Parker, Jordan 157; Mühlenbrock, Tetrapylon 237-238.

²⁹ Mühlenbrock, Tetrapylon 237.

³⁰ *Tetrapylon*un sütunlarından bazı parçalar kalmıştır. Bunlar köşeli pilinte, sütun kaidesi, kanalsız sütun tamburu ve dekorasyonu *pseudonabatia* olan bir sütun başlığının çeyreğidir, Mühlenbrock, Tetrapylon 237.

³¹ Mühlenbrock, Tetrapylon 237-238.

³² Mühlenbrock, Tetrapylon 256.

³³ Lauffray, Hılabiyya-Zenobia 35.

³⁴ Sarre-Herzfeld, Euphrat und Tigris 370.

³⁵ Lauffray, Hılabiyya-Zenobia 35.

³⁶ Aşkın, Kent Planı 101.

³⁷ Erdemgil-Özoral 1975, 57.

³⁸ Isauria bölgesinde Hadrianus, Marcus Aurelius ve Severus Alexander’i onurlandırmak amacıyla bölgenin meclis ve halkı tarafından yapılmış anıtsal kapılar bulunur, Güven 1987, 105.

³⁹ Kemer üzerinden kuzeybatı köşeye gelen harç bu noktada aşağıya doğru iner ve burada üçgenimsi bir şekilde devam eder. Bu şekilde bir harç izi olması ve köşede üçgenimsi bir şekil alması burada çapraz tonoz kullanımını kuvvetlendirmektedir.

nekleriyle benzerlikleri açısından dikkat çekicidir. Karakabaklı yerleşimindeki kapılar dört geçişlidir ve yerleşimdeki antik yolun başında ve sonunda bulunurlar. Kilikia bölgesindeki anıtsal kapıların, buldukları konum itibarıyla, kent girişlerinde, ana cadde başlangıçlarında, *cardo* ve *decumanus* kesiştiği noktalarda veya yerleşim içinde olmayan sınır kapısı olarak kullanımları vardır. Bölgedeki Korykos ve Işıkkale *tetrapylon*ları da antik yolun başlangıcında bulunurlar.

Dağlık Kilikia bölgesinde bir kemer ve iki kaideden oluşan bir diğer örnek ise Tarsus-Sağlıklı köyündedir ve bir antik yol üzerinde olmasıyla dikkat çeker⁴⁰.

Benzer şekilde, Zenobia yerleşiminde bulunan ve 6. yüzyıla tarihlenen *tetrapylon* dört yol kavşağında olması sebebiyle Roma İmparatorluk Dönemi *tetrapylon*larının özelliğini gösterir. Ancak, Karakabaklı, Korykos, El Lejjun ve Işıkkale *tetrapylon*ları dört yol kavşağında bulunmazlar.

Gabu İunes, Işıkkale ve Korykos yerleşimlerinde bulunan *tetrapylon*lar sanatsal içerik açısından zengin değildirlir. Ancak, Korykos, Işıkkale ve Zenobia yerleşimlerinde bulunan *tetrapylon*lar genişlik ve uzunluk olarak erken dönem *tetrapylon*larından ayrılır. Korykos, Işıkkale ve Zenobia *tetrapylon*ları daralan bir mimari anlayışla yapılmışlardır. 1. ve 2. yüzyıl kare planlı *tetrapylon*lar 27 x 15 m civarında görülürken, Korykos *tetrapylonu* 7,50 x 7, 50 m, Işıkkale *tetrapylonu* 4,70 x 1,95 m ve Zenobia *tetrapylonu* 8 x 8 metre ölçülere sahiptir. Karakabaklı Kuzey *Tetrapylonu* 8,20 x 7,47 m, Güney *Tetrapylon* ise 6,45 x 3,93 m ölçülerindedir ve Geç Antik Dönem *tetrapylon*larında görülen “plan olarak daralan” anlayışı üzerinde taşır.

Geç Antik Dönem içinde plan farklılığı olan tek kemerli örnekler⁴¹ ile Konstantinopolis⁴², Orontes

⁴⁰ Aşkın, Kent Planı 95-97. Tarsus'un Sağlıklı köyündeki bu kapı yerel, kesme kireçtaşı bloklarla yapılmıştır ve üzerinde herhangi bir yazıt veya kabartma yoktur. Ramsay, Septimius Severus imparatorluğun başına geçmeden önce Issos'ta Pescennius Niger ile yaptığı savaşı kazanması sebebiyle, bu savaş sırasında yanında yer alan Tarsus'u ödüllendirdiğini ve bu kapıyı zafer takı olarak yaptırdığını düşünür, Ramsay 1903, 280; Frothingham ise, Septimius Severus'un bu zaferden sonra Pescennius Niger'in yanında yer alan Antiochia ad Orontem'e (Antakya) ceza olarak burada yapılan oyunları Tarsus'a taşıdığını ve bu kapıyı da Kilikia bölgesinin son sınırını simgelemesi açısından zafer anıtı olarak yaptırdığını savunur, Frothingham 1915, 155-156. Hellenkemper-Hild ise bu kapıyı en erken 4. yüzyıl en geç 5. ve 6. yüzyıllara tarihlerler, Hellenkemper-Hild, Kilikien 97.

⁴¹ Pamphyliya bölgesindeki Side antik kentinde Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen kapı tek bir kemere sahiptir ve kemerin üzeri kesme taşlarla örülüdür. Kapının sonraki dönemlerde yapılan diğer yapı gruplarıyla bağlantılı olduğu görülür, Hellenkemper-Hild, Pamphylien 381-382. Güney Lykia'da bulunan Aperlai (Sıçak İskelesi) yerleşiminin doğusunda da bir anıtsal kapı vardır. Kapı her iki yandan duvarlarla birleşik, yerel kireçtaşından örülüdür ve yanında bir kule bulunur. Buradaki yerleşimde Diocletianus dönemi bir mil taşı bulunur ve bunun Maximianus döneminde de kullanıldığı anlaşılır, Hellenkemper-Hild, Pamphylien 444-445. Doğu Pamphyliya bölgesi Syedra (Asar Tepe) yerleşiminin batısında 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bir kapı bulunur, batı-güneydoğu yönlü kapının üzeri kule olarak da kullanılmıştır, fakat kulenin büyük çoğunluğu bugün yıkılmış durumdadır. Yerleşimde üç nefli bazilikal planlı bir kilise, nekropol alanı, devşirme malzemelerle yapılmış olan çeşitli yapı grupları bulunur, Hellenkemper-Hild, Pamphylien 868. Kuzey Suriye'de de dönemsel benzer örnek bulunmaktadır. Orontes yakınındaki Antiokheia'ya 40 km uzaktaki Bab-el Hava anıtsal kapısı böyle bir örnektir. Kapı tek bir kemere sahiptir, ancak herhangi bir yazıt ya da plastik kabartma yoktur. Frothingham bu kapının Orontes yakınındaki Antiokheia ile Suriye arasında sınır kapısı olduğunu düşünür, Frothingham 1915, 167-168; Tchalenko ise bu kapıyı 6. yüzyıla tarihlemektedir, Hellenkemper-Hild, Kilikien 93.

⁴² Konstantinopolis kentinde bulunan *tetrapylon* en erken *Notitia Urbis Constantinopolitanae*'da (424-430) “...habet ergo urbs Constantinopolitana... *Tetrapylum aurerum unum*” (= Konstantinopolis kenti muhteşem/altın bir *tetrapylum*a sahiptir) olarak geçtiği anlaşılır, ayrıca bu kentte bulunan *tetrapylon*, Malalas ve Georgios Kedrenos gibi yazarların eserlerinde geçmektedir. Theodosius Forum'u alanında bulunan anıtsal kapı dört sütunlu anıtsal bir yapı olarak *forum* alanına giriş ve çıkışın sağlandığı bölümde yer alır, *Tetrapylon* 558 yılındaki depremden zarar görür, Mühlenbrock, *Tetrapylon* 264-266.

yakınındaki Antiokheia (Antakya)⁴³, Dekapolis-Gerasa⁴⁴, Mediolanum⁴⁵ ve Malborghetto⁴⁶ (Roma'ya 17 km), Cirta⁴⁷ (Libya), Anjar⁴⁸ (Lübnan-Bekaa) ve Ayla Aqaba⁴⁹ (Ürdün) gibi bölgelerde plan ve buldukları konum itibarıyla Karakabaklı *tetrapylon*larından farklılık gösteren Geç Antik Dönem *tetrapylon*ları da vardır.

Değerlendirme

Erken dönemlerde kırsal alanda *tetrapylon* kullanımı görülmemektedir, çünkü imparatorluğun eko-

---

⁴³ Orontes yakınındaki Antiokheia kentinde bulunan *tetrapylon*, Gallienus'un başlatıp Diocletianus'un bitirdiği saray ve sütunlu caddeyle birlikte aynı dönem ve mimari faaliyet içinde değerlendirilir. Yerleşimde bulunan *tetrapylon* yıkılmış olup sadece yazılı kaynaklarda geçmektedir, arkeolojik kazılar sonucu *tetrapylon*a ait çok fazla bir arkeolojik buluntuya rastlanmamıştır, Downey, Antioch in Syria 643-647. Malalas on altıncı kitabında Orontes yakınındaki Antiokheia'da bulunan bazı yapılar arasında *tetrapylon*u da sayar, Mühlenbrock, Tetrapylon 258; Downey de Malalas'a dayanarak burada *tetrapylon* olduğunu savunur, Downey, Ancient Antioch 174. Förster, buradaki *tetrapylon*un 458 yılında yaşanan depremden sonra onarıldığını düşünür, Förster 1897, 103-149; Mühlenbrock Orontes yakınındaki Antiokheia'da bulunan *tetrapylon*u Zeno dönemine tarihler, Mühlenbrock, Tetrapylon 258. Ayrıca Mühlenbrock, bu *tetrapylon*un Galerius'un Selanik'teki *tetrapylon*u ile aynı mimari anlayış içinde olduğunu düşünür, Mühlenbrock, Tetrapylon 261.

⁴⁴ Dekapolis-Gerasa yerleşiminin kuzeyinde bulunan *tetrapylon* yerleşimde kuzey *decumanus* üzerinde yer alır ve en geç 7. yüzyılın başına kadar kullanıldığı anlaşılır. Kapı, kemerli bir geçite sahiptir ve kemerin yan ve üst kısmı kesme taşlarla örülüdür. Kapının üzeri arşitrav bloğuyulae sonlandırılmıştır. Anıtsal kapı, yerleşimde bulunan ev ve yuvarlak planlı mekanlara geçişi sağlar. Yerleşimde 2. yüzyıl ile 6. yüzyıllar arasında tapınak, sütunlu cadde, anıtsal diğer yapılar ve kapının varlığı bilinir, Walmsley 2002, 137-141.

⁴⁵ İtalya'da Mediolanum yerleşiminde de *tetrapylon* bulunur ve anıtsal kapıdan günümüze çok fazla arkeolojik buluntu kalmamıştır. Yapının kemer ölçüleri yak. 10,85 x 18,00 m.dir ve *tetrapylon* sütunlu cadde üzerinde yer alır. Burada bulunan bir sikke 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir ve imparator Gratianus döneminde *tetrapylon*un inşasının tamamlandığı anlaşılmaktadır, Mühlenbrock, Tetrapylon 136-138.

⁴⁶ Roma'nın 17 km kuzeyinde Malborghetto *tetrapylon*u vardır. Yapı 3. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başına tarihlenir ve 14,86 x 11,87 m ölçülerine sahiptir. *Tetrapylon*un kuzey-güney ve doğu-batı uzunluk ölçüleri eşit değildir, anıtsal kapının tonozları, Diocletianus hamamları ile Roma'daki Forum Boarium *tetrapylon*unun tonozları arasında benzerlik olduğu görülür, Mühlenbrock, Tetrapylon 133-135. Frothingham, yapının Diocletianus'un gerçekleştirdiği idari reform sonucu oluşturulan bölgesel yönetimin sınır kapısı olduğunu savunur, Frothingham 1897, 158-159.

⁴⁷ Cezayir'de Cirta'da bulunan Constantinus *tetrapylon*u 360 yılına tarihlenir ve içten 11,30 x 11,30 m ölçülerinde kare plana sahiptir. *Tetrapylon* günümüze ulaşmamıştır. Dış kenar uzunluğu 14,30 m.dir ve üst örtüsü hakkında fazla arkeolojik buluntu yoktur, Mühlenbrock, Tetrapylon 194. *Tetrapylon*un kuzey kemer kaidesinin altında bulunan bir yazıttan dolayı yapı 360 yılına tarihlendirilir, Gsell, l'Algérie 119.

⁴⁸ Lübnan'ın Bekaa Vadisi, Anjar ören yerinde bir *tetrapylon* bulunur, Mühlenbrock, Tetrapylon 238. En erken yazıtı İ.S. 3. yüzyıla aittir ve Emevi İmparatorluğu döneminde burada Roma Dönemi'nden kalma birçok mimari parçayla bir saray inşa edilir, Chehab 1963, 17. Yerleşimin merkezinde, ana caddelerin kesişme noktasında bulunur, *tetrapylon*un dört sütunu da *in situ* olarak durmaktadır. Sütunlar Korinth başlıklarına sahiptir ve 2. veya 3. yüzyıla aittirler. Mühlenbrock yerleşimde bulunan *tetrapylon*u 8. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir, Mühlenbrock, Tetrapylon 238-239, 300.

⁴⁹ Ürdün'de Ayla Aqaba yerleşiminde bir *tetrapylon* bulunmaktadır, Mühlenbrock, Tetrapylon 230; Whitcomb tarafından yerleşimde yapılan kazılarda 7. ve 11. yüzyıllar arasında en az iki dönem ortaya çıkarılır, yapının son kullanımı Geç Abbasi veya Fatimi Dönemi olarak belirtilir, Halife Hz. Osman döneminde *tetrapylon* şehrin merkezinde, yolların kesiştiği noktada bulunur. Caddelerin kesişme yerinin yakında yapılan 14 x 14 m.lik kazı sonucu üst katmanla diğer yapı arasında sıkışmış halde 3,50 metre uzunluğunda anıtsal kemerler ortaya çıkarılmıştır. Whitcomb *Pavillion* (köşk) olarak düşünülen yapının burada aslında *tetrapylon* olarak düşünülmesi gerektiğini ileri sürer ve İslam dönemine (7. yüzyıl) tarihler, Whitcomb 1988, 223; Whitcomb 2006, 68. E.A. Knauf ve C.H. Broker ise yerleşimin Diocletianus dönemi lejyon yerleşimi olduğunu ileri sürerek, buradaki ana caddeyi 3. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başına tarihlenmektedirler, Mühlenbrock, Tetrapylon 230.

nomik canlılığı kentlerde gerçekleşir. 3. yüzyıl sonu ile 5. yüzyıl arasındaki yüksek enflasyonlu ortam, isyanlar ve imparatorluğun parçalanması, ekonomi ile nüfus ağırlığının kentlerden kırsal alanlara kaymasına neden olur. İmparatorluk, Isaurialı isyancılar gibi birçok kırsal alanda çıkan isyanlara karşı iktidarını meşrulaştırmak, yerel hizmetleri yerine getirmek ve özellikle ekonomisini düzeltmek amacıyla çeşitli askeri, ekonomik ve imari faaliyetler içinde bulunur⁵⁰. Bu faaliyetler içinde *tetrasyon*lar kırsal alanlarda da görülmeye başlar. Kırsal alanlardaki askeri karargâhların önünde giriş için kullanımı, valilerin imar faaliyetleri içinde imparatorları onurlandırması ve aynı zamanda devletin kırsal alan üretimine verdiği önemi belirtmek amacıyla yapıldıkları düşünülebilir. Sonraki dönemlerde ise *tetrasyon*lar Hıristiyanlık diniyle de farklı bir anlam kazanır.

Karakabaklı yerleşiminde bulunan *tetrasyon*ların hem plansal olarak hem de tipolojik olarak Geç Roma İmparatorluk Dönemi'nin felsefesi ve mimari anlayışının izlerini taşıdıkları söylenebilir. Devlet gücü ve ekonominin iyileştirilmesi adına yapılan eyalet sayısının arttırılması sonucu oluşan bölgelerden biri de Isauria bölgesidir. Bu yeni bölgenin başkentinin Kalykadnos yakınındaki Seleukeia kenti olması ve bu başkent limanı olarak da Korasion'un (Susanoğlu) düşünülmesiyle birlikte, bölgede imparatorluğun mimari ve askeri politikaları hayata geçmiş olmalıdır. İmparatorun dini ve askeri desteğini alan Kalykadnos yakınındaki Seleukeia kentinin 4. yüzyılda yaşanan birçok dinsel tartışmaya katılması⁵¹, Isaurialıların çıkardıkları isyanları bastırmak için bölgeye ve başkent Kalykadnos yakınındaki Seleukeia'ya lejyon birliklerinin gönderilmesi⁵², Korasion'un vali tarafından koruma altına alınmış bir liman olarak kurulması⁵³, devletin kendini gösterdiği politikalarından bazılarıdır. Korasion yerleşiminin bölge için önemli, korunaklı ve anıtsal kapılara sahip bir liman olmasından dolayı bir lejyon birliği tarafından korunması gerektiği düşünülmelidir. 4. yüzyılda lejyonların olduğu karargâhlarda ana cadde üzerinde *tetrasyon* yapıldığına yukarıda değinilmişti. Korasion ile arasında 7 km uzaklık bulunan Karakabaklı'nın da aynı lejyonlar tarafından korunması olasıdır. Kuleli çiftlik villası ile korunaklı yapılarla sahip Karakabaklı⁵⁴ yerleşiminin ve yerleşimdeki antik yol üzerinde bulunan *tetrasyon*ların da bu yönleriyle çağdaşlarına benzediği düşünülebilir. Karakabaklı, Vali Flavius Uranius'un (367-375) Korasion'u kurmasıyla⁵⁵ birlikte *khora*sında ortaya çıkan bir kırsal yerleşim olarak düşünülürse, I. Valentinianus (364-375) ile Valens'i (364-378) onurlandırmak amacıyla vali tarafından, her iki imparatorun onurlandırılması adına *tetrasyon*ları yaptırmış olması önerilebilir (*terminus post quem* 4. yüzyılın ikinci yarısının ortaları).

Karakabaklı *tetrasyon*ları kırsal alanda yerleşimin kentsel bir ögesi olarak öne çıkar. Bu anıtsal kapılar sayesinde sembolik olarak yerleşime girilmekte ve buradan çıkılmaktadır. Ancak anıtsal kapılar sonraki dönemde bu görevlerinin yanında dinsel bir kimlik de kazanır. Korykos antik yerleşiminde bulunan kutsal alana girişin bir *tetrasyon*la taçlandırılması gibi, Karakabaklı Güney *Tetrasyon*u da yerleşime inşa edilen Kilise 1 ile dini anlam bulur. Güney *Tetrasyon*un Kilise 1 ile birleşmesi, kilisenin ön girişini anıtsal bir hale getirmiş, yerleşime ayrı bir özellik katmıştır. Böylelikle dışarıdan veya yerleşimde bulunan herhangi bir kimse *tetrasyon*dan geçerek kiliseye girecektir.

Güney *Tetrasyon*un, Kilise 1'in yapımı sırasında kilisenin ana giriş kapısı olarak düşünülmüş olması

⁵⁰ Çakmak, Karakabaklı 137-138.

⁵¹ Canevello-Özyıldırım 2009, 16-17; Özyıldırım 2008, 55-56; Özyıldırım 2007, 103-104; Özyıldırım 2005, 199-200.

⁵² Hellenkemper 1986, 629.

⁵³ Keil-Wilhelm, Kilikien 102-103, fig. 133; Hellenkemper 1986, 629, fig. 10.

⁵⁴ Çakmak, Karakabaklı 29, 36.

⁵⁵ Hild-Hellenkemper, Isaurien 37, 311.

beraberinde bazı mimari sorunları ve bu sorunların çözümüne dair plansal değişiklikleri de getirir⁵⁶. Kilise 1 ve Güney *Tetrapylon*un neden bir plansal birleşme yaşadığı konusunda da bazı fikirler öne sürülebilir. Ephesos'taki *tetrapylon*un dört İncil yazarını sembolize eden plastik eserlerle donatılmış olması bu mimari formun Hıristiyanlık ile anlam bulmasına neden olur. Böyle bir "mimari moda" ile Karakabaklı yerleşiminde bulunan Güney *Tetrapylon*un Kilise 1'in yapımında plansal birlikteliği sağlaması olanak dâhilindedir. Ayrıca *tetrapylon* ile anıtsal bir girişe sahip olacak olan Kilise 1 yerleşim içinde kendini çok daha gösterişli konuma çıkaracaktır ve zaten Erken Bizans Dönemi'nde kilseler, ait oldukları yerleşimdeki prestijli konumlarıyla en göze çarpan mimari formlarıdır⁵⁷.

Figürler Listesi

- Fig. 1. Olba Bölgesi Yol Ağı (Aydınöglü, 1998, lev. 2)
 Fig. 2. Karakabaklı Antik Yol, *Tetrapylon*lar ve Kilise Planı
 Fig. 3. Karakabaklı Kuzey *Tetrapylon* Genel Görünüm
 Fig. 4. Karakabaklı Kuzey *Tetrapylon* Genel Plan
 Fig. 5. Karakabaklı Kuzey *Tetrapylon* Kuzey Kapı
 Fig. 6. Karakabaklı Kuzey *Tetrapylon* Kuzey Kapı Çizim
 Fig. 7. Karakabaklı Kuzey *Tetrapylon* Doğu Kapı Sonraki Dönem Apsis Eklentisi
 Fig. 8. Karakabaklı Kuzey *Tetrapylon* Güney Kapı
 Fig. 9. Karakabaklı Kuzey *Tetrapylon* Batı Kapı
 Fig. 10. Karakabaklı Kuzey *Tetrapylon* Kuzey Kapı Başlığı
 Fig. 11. Karakabaklı Güney *Tetrapylon* Plan
 Fig. 12. Karakabaklı Güney *Tetrapylon* Genel Görünüm
 Fig. 13. Karakabaklı Güney *Tetrapylon* Doğu Kapı ve sonraki Dönem Apsis Eklentisi
 Fig. 14. Korykos *Tetrapylonu* Genel Plan ve Çizim (Guyer-Herzfeld, Meriamlık und Korykos, fig. 128)
 Fig. 15. Işıkkale *Tetrapylon* ayağı ve yarı işlenmiş başlık
 Fig. 16. Çapraz Tono (Koch, Baukunst, 97, fig. 4)

Kaynakça

- Aran, Roma Mimarisi B. Aran, Anadolu'da Roma Devri Mimarisi. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul 1971.
- Aşkın, Kent Planı E. Aşkın, Kent Planı ve Mimari Yapılanması Açısından Kilikia ve Lycia Bölgelerindeki Roma Dönemi Kentlerinin Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi 2006).
- Aydınöglü 1998 Ü. Aydınöglü, Olba Bölgesi Yol Ağı, Olba 1, 1998, 139-146.
- Aydınöglü 2010 Ü. Aydınöglü, The Farms in Rough Kilikia in the Roman and Early Byzantine Periods, Adalya 13, 2010, 243-282.
- Bahar, İsauria Bölgesi H. Bahar, İsauria Bölgesi Tarihi (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi 1991).
- Canevello - Özyıldırım 2009 S.A. Canevello - M. Özyıldırım, Constantinopolis Tahtında İsaurlu bir İmparator: Zeno, Lucerna 4, 2009, 16-28.
- Chehab 1963 M. Chehab, The Umayyad Palace at Anjar, Ars Orientalis 5, 1963, 17-25.
- Chebab 1993 H. K. Chebab, On the Identification of Anjar (Ayn al-Jarr) as an Umayyad Foundation, Muqarnas 10 (Essays in Honor of Oleg Grabar), 1993, 42-48.

⁵⁶ Çakmak, Karakabaklı 187.

⁵⁷ Gregory, Bizans Tarihi 118.

- Curtis 1908 C. D. Curtis, Roman Monumental Arches, Supplementary Papers of the American School of Classical Studies in Rome 2, 1908, 26-83.
- Çakmak, Karakabaklı Ü. Çakmak, Dağlık Kilikia Bölgesi'nde Karakabaklı Antik Yerleşimi: Arkeolojik Buluntular, Bölgesel Yerleşim Düzenlemesi ve Tarımsal Organizasyon Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi 2010).
- Downey, Ancient Antioch G. Downey, Ancient Antioch, Princeton 1963.
- Downey, Antioch in Syria G. Downey, A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest, Princeton 1961.
- Erdemgil – Özoral 1975 S. Erdemgil - F. Özoral, Antiochia ad Cragum, TAD 2/2, 1975, 55-71.
- Förster 1897 R. Förster, Antiochia am Orontes, JdI 12, 1897, 103-149.
- Frothingham 1915 A. L. Frothingham, The Roman Territorial Arch, AJA 19/2, 1915, 155-174.
- Gregory, Bizans Tarihi E. T. Gregory, Bizans Tarihi, İstanbul 2008 (Çev. E. Ermer).
- Gsell, l'Algérie S. Gsell, Les monuments antiques de l'Algérie, Paris 1901.
- Guyer – Herzfeld, Meriamlık und Korykos S. Guyer – E. Herzfeld, Meriamlık und Korykos zwei Ruinenstätten des Rauhen Kilikiens, Manchester 1930 (MAMA II).
- Güven 1987 S. Güven, Anadolu'da Roma Takları, IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1987, 103-107.
- Hellenkemper 1986 H. Hellenkemper, Legionen im Bandenkrieg. Isaurien im 4. Jahrhundert, Studien zu den Militärgrenzen Roms III, Stuttgart 1986, 625-634.
- Hellenkemper – Hild, Kilikien H. Hellenkemper – F. Hild, Neue Forschungen in Kilikien, Veröffentlichungen der Kommission für die Tabula Imperii Byzantini, Bd. 4, Viyana 1986.
- Hellenkemper – Hild, Pamphylien H. Hellenkemper – F. Hild, Lykien und Pamphylien, Viyana 2004 (Tabula Imperii Byzantini 8).
- Hild – Hellenkemper, Isaurien F. Hild – H. Hellenkemper, Kilikien und Isaurien, Viyana 1990 (Tabula Imperii Byzantini 5).
- Hill, Isauria S. Hill, The Early Byzantine Churches of Kilikia and Isauria, Aldershot 1996 (Birmingham Byzantine and Ottoman Monographs 1)
- İdil 1989 V. İdil, Anadolu'da Roma İmparatorluk Devri Zafer Takları, şurada: N. Başgelen (ed.), Jale İnan Armağanı I, İstanbul 1989, 351-362.
- Jes 2001 K. Jes, Türgrabsteine in Aizanoi II: Fassadenmonumente mit Scheintür, Ist Mitt 51, 2001, 279-318.
- Keil – Wilhelm, Kilikien J. Keil – A. Wilhelm, Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien, Manchester 1931 (MAMA III)
- Koch, Baukunst W. Koch, Baustilkunde: Das große Standardwerk zur europäischen Baukunst von der Antike bis zur Gegenwart, Münih 1994.
- Lain – Parker, Jordan S. T. Lain – S. T. Parker, The Roman Frontier in Central Jordan, Washington 2006.
- Lauffray, Halabiyya-Zenobia J. Lauffray, Halabiyya-Zenobia: Place Forte du Limes Oriental et La Haute - Mésopotamie au VIe siècle. 1, Les duchés frontaliers de Mésopotamie et les fortifications de Zenobia, Paris 1983 (Bibliothèque Archéologique et Historique 119).
- Lauffray, Halabiyya-Zenobia J. Lauffray, Halabiyya-Zenobia: Place Forte du Limes Oriental et La Haute - Mésopotamie au VIe siècle. 2, l'Architecture publique, religieuse, privée et funéraire, Paris 1991 (Bibliothèque Archéologique et Historique 138).
- Mühlenbrock, Tetrasyon J. Mühlenbrock, Tetrasyon zur Geschichte des viertorigen Bogenmo-

- numentes in der Römischen Architektur, Münster 2003.
- Özyıldırım 2005 M. Özyıldırım, Corycus Piskoposluğu ve VI. Yüzyıla Kadar Kristoloji Tartışmaları, Olba 11, 2005, 199-218.
- Özyıldırım 2007 M. Özyıldırım, Ariminum ve Seleucia ad Calycadnum Konsilleri 359 İkiz Konsiller Yılı, Olba 15, 2007, 103-144.
- Özyıldırım 2008 M. Özyıldırım, Seleucia ad Calycadnum'un Erken Hıristiyanlık Dönemi Açısından Önemi, Arkeoidea 6, 2008, 55-59.
- Ramsay 1903 W.M. Ramsay, Cilicia, Tarsus, and the Great Taurus Pass, The Geographical Journal 22/4, 1903, 357-410.
- Sarre-Herzfeld, Euphrat und Tigris F. Sarre - E. Herzfeld, Archäologische Reise im Euphrat und Tigris Gebiet II, Berlin 1920.
- Stucchi, Cirenaica S. Stucchi, Architettura Cirenaica, Roma 1975.
- Varinlioğlu, Isauria G. Varinlioğlu, Rural Landscape and Built Environment at End of Antiquity: Limestone Villages of Southeastern Isauria (Doktora Tezi, Pennsylvania Üniversitesi 2008).
- Walmsley 2002 A.G. Walmsley, Die Dekapolis-Städte nach dem Ende des Römischen Reiches, Kontinuität und Wandel, şurada: A.S. Kerner (ed.), Gadara-Gerasa und die Dekapolis, Mainz am Rhein 2002, 137-145.
- Whitcomb 1988 D. Whitcomb, A Fatimid Residence at Aqaba, Jordan, AAJ 32, 1988, 207-233.
- Whitcomb 2006 D. Whitcomb, The Walls of Early Islamic Ayla. Defence or Symbol?, şurada: H. Kennedy (ed.), Muslim Military Architecture in Greater Syria: From the Coming of Islam to the Ottoman Period, Leiden-Boston 2006, 61-74.

Özet

Güneydoğu Isauria Bölgesinde Bulunan Karakabaklı *Tetrapylon*ları

Karakabaklı antik yerleşimi Susanoğlu'nun (Korasion) 7 km kuzeybatısındadır. Yerleşim, Güneydoğu Isauria bölgesi sınırındadır ve Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir. Yaklaşık 450 dönümlük tarımsal araziye sahiptir ve antik yerleşim içinde çok sayıda yapı bulunur. Bu yapılar; kuleli çiftlik yapısı, iki *tetrapylon*, iki kilise, bir vaftizhane (?), atölyeler, şarap ve zeytinyağı presleri, çalışma ve depolama yapıları (A yapısı, B, yapısı, C, yapısı), sivil konutlar, sarnıçlar ve mezarlardır. Devlet tarafından yapılmış korunaklı limana sahip Susanoğlu sayesinde Karakabaklı'da, yoğun bir üretim süreci yaşandığı yerleşimde bulunan arkeolojik verilerden anlaşılmaktadır. Yerleşimdeki mekânlar genel olarak ana kayaların üzerine inşa edilmişlerdir. Tarımsal araziden olabildiğince faydalandığı ve arazilerin tarımsal üretimde kaldırabilecekleri en üst sınıra yaklaştırıldıkları görülmektedir. Yerleşimin en dikkat çekici yapıları arasında iyi korunmuş bir antik yol ve bu yolun başlangıç ve bitiş noktalarındaki *tetrapylon*lardır. *Tetrapylon*lar, yerleşimin kuzeyinde ve güneyindedir. Bu anıtsal kapılar Geç Roma İmparatorluk Dönemi *tetrapylon*larının özelliklerini göstermektedirler. *Tetrapylon*ların kaide-leri/ayakları "L" şeklinde plana sahiplerdir. Bugün sadece kuzey yönünde bulunan *tetrapylon*un kuzey kapısının kemeri ayakta ve diğer tüm kapı kemerleri yıkılmış durumdadır. Güneyde bulunan *tetrapylon*un doğu kapısı, yerleşimde sonraki dönemde inşa edilen bazilikal planlı bir kiliseyle plansal birliktelik içindedir. Bazilikal plana sahip Kilise 1, 5. yüzyıl sütun başlıklarına, Kilise 2 ise 6. yüzyıl sütun başlıklarına sahiptir. Karakabaklı kırsal alanda olmasına rağmen kentsel mimari öğeleri ve üretim odaklı görüntüsüyle Isauria ve Kilikia bölgesindeki benzerleri arasında dikkat çeker.

Anahtar Sözcükler: Isauria, Kilikia, *tetrapylon*, Karakabaklı.

Fig. 1

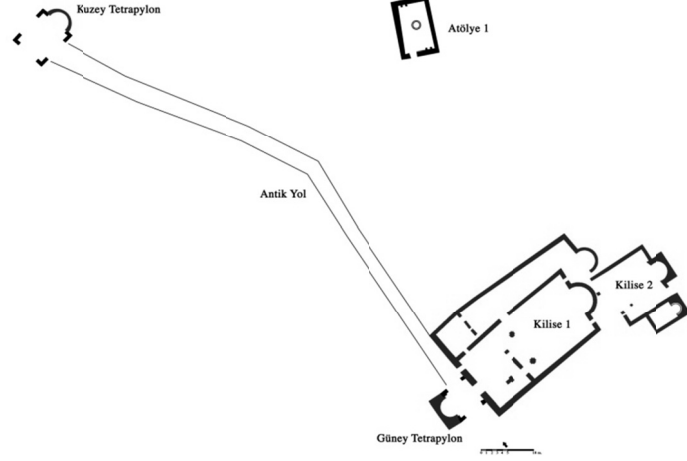

Fig. 2

Fig. 3

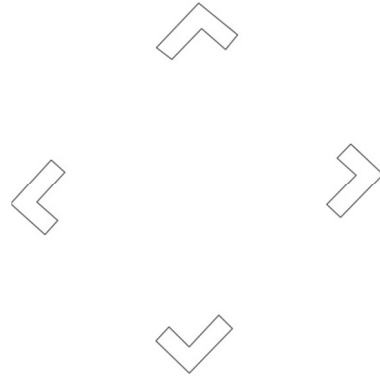

Fig. 4

Fig. 5

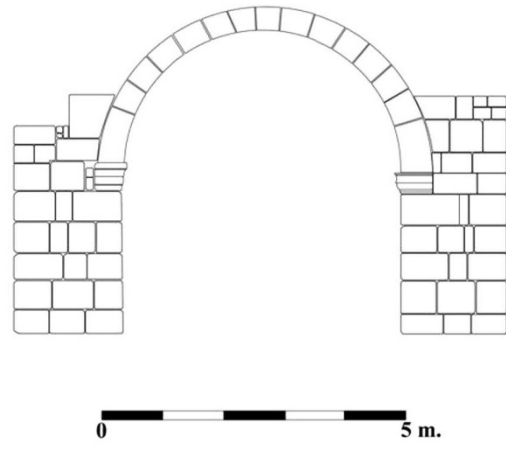

Fig. 6

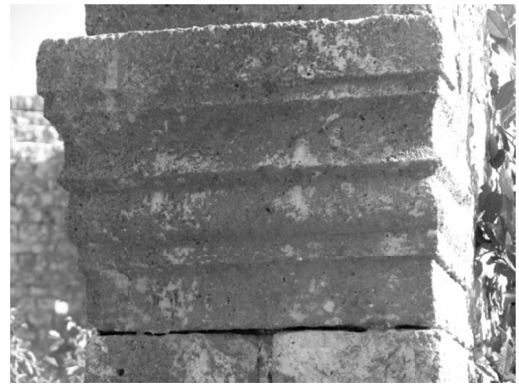
Fig. 7

Fig. 8

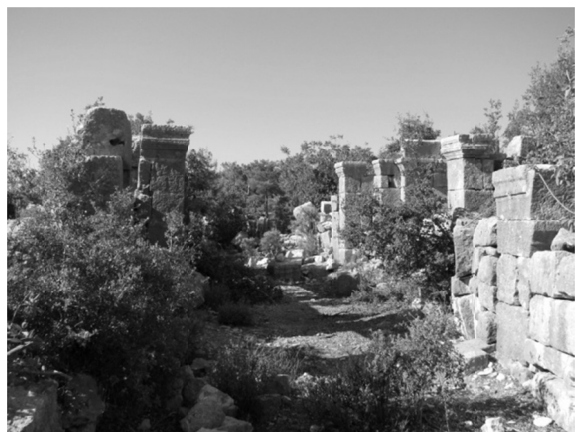
Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

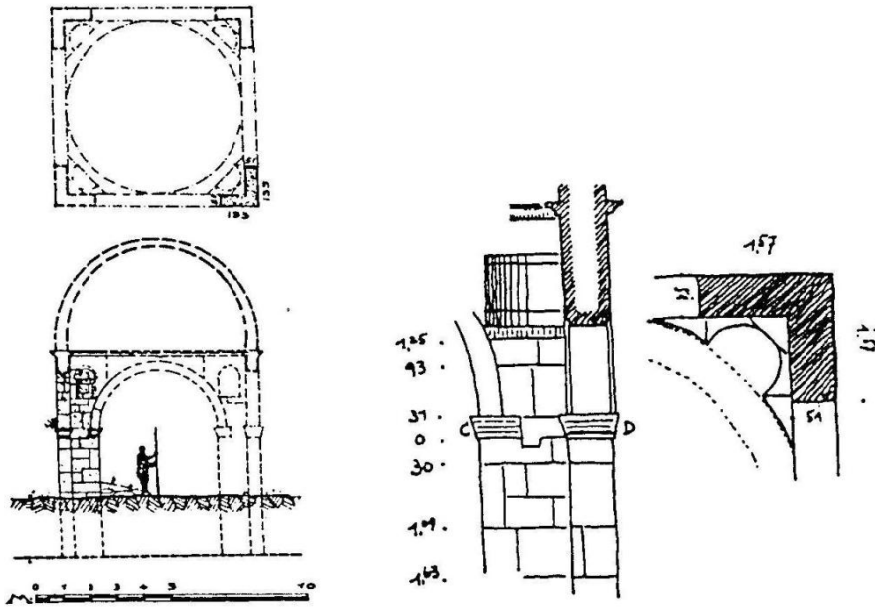

Fig. 15

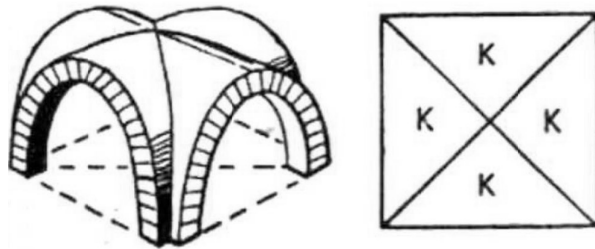

Fig. 16